بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان

هەرێمی کوردستان – عێراق
سەرۆکایەتی هەرێم
سەرۆك

بەناوی گەلەوە

بڕیار

ژمارە (١٦) ساڵی ٢٠١١

بەپێی ئەو دەسەڵاتەی لەبڕگەی (١)ی ماددەی (١٠)ی (یاسای سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان – عێراق)ی ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٠٥ی هەموارکراو پێمان دراوەو ، بەپاڵپشتی ئەو یاساکارییەی پەرلەمانی کوردستان – عێراق کردویەتی لەدانیشتنی ژمارە (٩) لە ٢٠١١/٤/٢٦ بڕیارماندا بە دەرکردنی :

یاسای ژمارە (٣)ی ساڵی ٢٠١١
یاسای دەستەی گشتیی دەسپاکیی هەرێمی کوردستان – عێراق

بەشی یەکەم
پێناسە و دامەزراندن و ئامانجەکان

ماددەی یەکەم :

مەبەست لەم وشانەی دادێن ، واتاکانی بەرامبەریانە بۆ مەبەستی ئەم یاسایە :

یەکەم : هەرێم : هەرێمی کوردستان – عێراق .

دووەم : پەرلەمان : پەرلەمانی هەرێم .

سێیەم : حکومەت : حکومەتی هەرێم .

چوارەم : دەستە : دەستەی گشتیی دەسپاکی لەهەرێمدا .

پێنجەم : سەرۆك : سەرۆکی دەستەی گشتیی دەسپاکی لەهەرێمدا .

شەشەم : ئەنجومەنی دادوەری : ئەنجومەنی دادوەری لەهەرێمدا .

ماددەی دووەم :

بەپێی ئەم یاسایە دەستەیەك بەناوی (دەستەی گشتیی دەسپاكیی هەرێمی كوردستان – عێراق) دادەمەزرێت ، خاوەن كەسایەتییەكی مەعنەویی سەربەخۆ دەبێت ولەژێر چاودێریی پەرلەماندا دەبێت و لەنێو بودجەی گشتیی هەرێمدا تەرخانكراوی (تخصيصات) دەبێت .

ماددەی سێیەم :

ئەم یاسایە ئامانجەكەی :

یەكەم : جێگیركردنی میكانیزمێكی كارا بۆ چەسپاندنی پرەنسیپی سەروەریی یاسا .

دووەم : نەهێشتنی دیاردەی گەندەڵی و پشتیوانی كردن لەبنەمای شەفافیەت و تۆكمە كردنی لەنێو تێكرای دەزگاكانی هەرێمدا ، لەرێی رێكارە یاساییەكانەوە .

سێیەم : پیادەكردنی رێكاری پێویستی یاسایی بۆ خۆ پاراستن لەگەندەڵی .

چوارەم : پشت بەستن بەپێوەری بابەتی بۆ هەڵسەنگاندنی كار و پەرەپێدانی لەراژەی گشتیدا و لەناوبردنی رۆتین .

پێنجەم: جێگیركردن و هەڵسەنگاندنی رەفتاری وەزیفی و لەئەستۆ گرتنی بەرپرسایەتی لەكاتی بەجێ گەیاندنی راژەی گشتی ، بەگوێرەی ئەو یاسا و رێكارانەی گەندەڵی حەرام دەكات .

ماددەی چوارەم :

حوكمەكانی ئەم یاسایە پیادە دەبن بەسەر :

یەكەم : سەرۆكەكانی دەسەڵاتی یاسادانان و جێبەجێ كردن و دادوەری و ئەندامانیان و ئەوانەی كاریان تێدا دەكەن .

دووەم : لایەنەكانی كەرتی تایبەت كە وەك كەس و كۆمپانیا كە لەگەڵ وەزارەت و دەزگاكان و تێكڕای فەرمانگەكانی هەرێمدا گرێبەستیان كردووە .

سێیەم : رێكخستنە سیاسی و رێكخراوەكانی كۆمەڵگای مەدەنی و رێكخراوی ناحكومی و نێودەوڵەتی كەلە هەرێمدا كار دەكەن ، یەكێتی و كۆمەڵە و یانەكان ، هێندەی پەیوەندیان بەم كاروبارانەی خوارەوەدا هەبێت

١. یاسایەتی سەرچاوەكانی پارەدان و بەخشین .

٢. جۆری خەرج كردن بەگوێرەی ئەو رێسایانەی لەخەرج كردندا پەیڕەو دەكرێن .

٣. رەچاو كردنی پەیڕەوی ناوخۆی تایبەت بەخۆیان و سەرپێچی نەكردنی .

بەشی دووەم
ئەرك و دەسەڵاتەکانی دەستە

ماددەی پێنجەم :

دەستە کار دەکات بۆ :

یەکەم : جێبەجێ کردن و پیادەکردنی یاساکانی نەهێشتنی گەندەڵی و پێوەرەکانی راژەی گشتی بەپێی دەستوور و یاسا کار پێ کراوەکان .

دووەم : لێکۆڵینەوە لەکێشەکانی گەندەڵی و رەوانە کردنیان بۆ دادگای تایبەتمەند و بەدوا داچوونیان .

سێیەم : وەرگرتنی سکاڵای هاوڵاتیان ، ئەوانەی پەیوەندییان بەگەندەڵی و لایەنانی جیاجیاوە هەیە ولێکۆڵینەوە کردن تێیاندا .

چوارەم : پاراستنی نهێنیی ناسنامەی هاریکاران بەگوێرەی یاسا .

پێنجەم : بڵاوکردنەوەی کولتوورێکی نیشتمانی بۆ گەشەپێدانی رەوشتی دەسپاکیی کەسی و پەیوەست بوونی خودی بەپێوەرەکانی راژەی گشتی و ، کار لەگەڵ بەرپرسانی تایبەتمەندا دەکات ، لەپێناو دانانی پرۆگرامەکانی خوێندنی نیشتمانی بۆ پاڵپشتی کردن لەچەمکی دەسپاکیی گشتی .

شەشەم : دەرکردنی رێنمایی بۆ رێساکانی رەفتاری وەزیفی بۆ روون کردنەوەی پێوەری راژە گشتی و رەوشتەکانی ، کەدەبێ فەرمانبەرانی هەرێم پێوەی پەیوەست بن ، بەوپێیەی مەرجێکە بۆ دامەزراندن و بەردەوام بوون لەراژە و چاودێری کردنی ئاستی پەیوەست بوون پێیانەوە ، ماوە نا ماوەش بەپێی پێویست هەموار دەکرێت

حەوتەم :

١. دەرکردنی رێنمایی بەگوێرەی رێساکانی وەدەستهێنانی نارەوا ، کە بەدەق لەبەشی پێنجەمی ئەم یاسایەدا هاتووە ، کە فەرمانبەرانی هەرێم و هاوسەران و منداڵانی ناکامیان پەیوەست دەکات ، بەرژەوەندیی دارایی خۆیان ئاشکرا بکەن ، ماوە نا ماوەش بەگوێرەی ئەوەی کە بەگونجاوی دەزانێت بۆ بەجێ گەیاندنی ئەو مەبەستانەی لێی چاوەڕوانی دەکرێت ، هەموار دەکرێت .

٢. ئاشکرا کردنی بەرژەوەندیی دارایی بریتییە لەداتای ورد سەبارەت بەسامانی راسپێر دراو (المكلف) لەخانووبەرە و گواستە (المنقولة) و داهاتی دارایی و رەسیدی نێو بانك و پشك و سەندو مافی مەعنەوی لەنێو هەرێم و دەرەوەیدا .

٣. ئاشکرا کردنی بەرژەوەندیی دارایی ئەمانە دەگرێتەوە :

أ. سەرۆكی هەرێم و جێگرەكەی .
ب. سەرۆكی پەرلەمان و جێگرەكەی و سكرتێر و ئەندامان .
ج. سەرۆك وەزیران و جێگرەكەی .
د. وەزیران و ئەوانەی لەپلەی وەزیردان و بریكاری وەزارەتەكان .
هـ. سەرۆكی دەستەی گشتی دەسپاكی و جێگرەكەی و هەموو بەڕێوەبەرانی گشتیی دەستە و لێكۆڵەرانی .
و. خاوەن پلەكانی تایبەت و بریكار و یاریدەدەرانیان .
ز. بەڕێوەبەرانی گشتی و یاریدەدەرانیان .
ح. دادوەران و ئەندامانی داواكاری گشتی و سەرپەرشتیارانی دادی و لێكۆڵەران .
ط. ئەفسەرانی پاسەوانی هەرێم و هێزی ئاسایشی ناوخۆ .
ی. سەرۆكی یەكەی ئیداری و ئەندامانی ئەنجومەنی پارێزگاو قەزا و ناحیەكان و سەرۆكی شارەوانییەكان و ئەندامانی ئەنجومەنی شارەوانی .
ك. هەر كەسێك كەلە پۆستێكی مەدەنی یان سەربازیدایە ، لەوانەی پێشتر (لەسەرەوە) ناویان نەهاتبێ و دەستە بەپێویستی دەزانێت راپۆرتی ئاشكرا كردنی دارایی بیگرێتەوە ، بەگوێرەی رێنماییەك كە بۆ ئەو مەبەستە دەردەچێت .

هەشتەم :

١. دەستە بۆی هەیە فەرمانگەی پەیوەندیدار راسپێرێت ، دەستی ئەو فەرمانبەرە بكێشتەوە كەلەژێر لێكۆڵینەوە دایە ، بەگوێرەی یاسای بەرزەفت كردنی فەرمانبەرانی دەوڵەت ژمارە (١٤)ی ساڵی ١٩٩١ی كار پێ كراو لەهەرێمدا .
٢. دەستە بۆی هەیە ئەو پێشێلكاریانەی پەیوەندییان بەپێوەرەكانی راژەی گشتییەوە هەیە رەوانەی لای سەرۆكی ئەو فەرمانگە حكومییە بكات كە فەرمانبەری سەرپێچیكاری سەر بەئەوێیە ، بۆشی هەیە راسپاردەیەك هاوپێچ بكات بۆ گرتنەبەری رێكاری بەرزەفتانە و دادوەریانە .

نۆیەم :

١. دەستە چاودێریی هەڵسووڕاندنی سامانی هەرێم و شێوازی بەڕێوەبردنی دەكات ، بەهاوكاری لەگەڵ دیوانی چاودێری دارایی و لایەنەكانی تری پەیوەندیدار .
٢. چاودێرییەكە ، یاسایی بوونی بڕیار و كاری وەزارەت و فەرمانگە و دەستەكانی ژێر چاودێری و رادەی دەسپاكییان ، دەگرێتەوە .
٣. دەبێ ئەو لایەنانەی لەژێر چاودێریدان ، لەسەر خواستی دەستە و بێ دواكەوتن ، زانیاری و روون كردنەوە و دۆكیۆمێنت (مستند) و بەڵگەنامەكان پێشكەش بەدەستە بكەن ، لەنێوانشیاندا ئەوانەی نهێنین كەپلەی پەنهانییان هەر چییەك بێت ، هەر شتێكی دیكەش كەدەستە بەمەستی چاودێری بینینیان بەپێویست دەزانێت .

بەشی سێیەم

هەڵبژاردنی سەرۆکی دەستەو ئەرك و پێکهاتەکانی دەستە

ماددەی شەشەم :

یەکەم : پەرلەمان هەڵبژاردنی سەرۆکی دەستە بەدەنگدانی نهێنی بەزۆرینەی دوو لەسەر سێی ئەندامانی پەرلەمان لەنێو سێ کاندیددا دەگرێتە ئەستۆ ، کە ئەنجومەنی دادوەری لەهەرێمدا کاندیدیان دەکات . هەڵبژێردراو بە مەرسومێکی هەرێمی و بەپلەی وەزیر دادەمەزرێت . لەحاڵەتی سەرنەکەوتنی یەکێك لەکاندیدەکان بەدوو لەسەر سێی دەنگی ئەندامانی پەرلەمان ، هەڵبژاردن لەنێوانی ئەو دوو کاندیدەی کە زۆرینەی دەنگیان بەدەست هێناوە ، دووبارە دەکرێتەوە سەرکەوتووش ئەوەیە کە دوو لەسەر سێی دەنگی ئەندامانی پەرلەمان بەدەست دەهێنێت .

دووەم : کاندید بۆ پۆستی سەرۆك ، سەرباری مەرجەکانی گشتیی وەزیفە ، مەرجە ئەمانەی دادێشی تێدابێت :

١. بە بەندکردن حوکم نەدرابێت لەسەر تاوانی ناکۆك بەشەرەف .
٢. خاوەن شیاوی و دەسپاکی و بێلایەنی بێت .
٣. بەشدار نەبوو بێت لەو تاوانانەی رژێمی بەعس پلانی داڕشتبن یان جێبەجێی کردبن یان کردوونی .
٤. بڕوانامەی زانکۆیی لەیاسادا بەدەست هێنا بێت و خاوەن شارەزایی بێت لەبواری کارەکەیدا بۆ ماوەیەك کەلە پازدە ساڵ کەمتر نەبێت سەبارەت بەوانەی بڕوانامەی بەکالۆریۆسیان هەیە و دوو ساڵ لەو ماوەش کەم دەکرێتەوە سەبارەت بەوانەی بڕوانامەی ماجستێریان لەیاسادا بەدەست هێناوە و پێنج ساڵیش سەبارەت بەوانەی بڕوانامەی دکتۆرایان لەیاسادا بەدەست هێناوە و ماوەی کورتی خوێندن بۆ بەدەست هێنانی هەر یەك لەدوو بڕوانامەکە بەماوەی کارکردن بۆ مەبەستەکانی ئەم یاسایە دادەندرێت .

ماددەی حەوتەم :

یەکەم : داواکاریی دامەزراندن ، لەپاش راگەیاندنی پۆستەکە ، پێشکەش بەئەنجومەنی دادوەری دەکرێت ، کەژیاننامە و بەڵگەنامەی تایبەت بەدامەزراندنیش هاوپێچی دەکرێت .

دووەم : ئەنجومەنی دادوەری ئەرکی هەڵبژاردنی سێ لەداواکارانی دامەزراندن دەگرێتە ئەستۆ ، بەمەبەستی کاندیدکردنیان بۆ پۆستی سەرۆك ، تا پەرلەمان ئەرکی هەڵبژاردنی یەکێکیان ، بەگوێرەی ماددەی (شەشەم/یەکەم)ی ئەم یاسایە بگرێتە ئەستۆ .

سێیەم : ماوەی خزمەتی سەرۆك چوار ساڵە و بۆ یەك جار قابیلی تازە کردنەوەیە ، بەهەمان ئەو رێکار و بنەمایانەی بەدەق لەماددەی شەشەمی ئەم یاسایەدا هاتوون .

چوارەم : رێکاری یاسایی دەگرێتەبەر دەرهەق بەسەرۆك لەکاتی سەرپێچی کردنی لەوەی پەیوەندیی بەکاری وەزیفی ئەوەوە هەیە بەگوێرەی یاسا لەپاش وەرگرتنی مۆڵەتی پێش وەختە لەپەرلەمان .

پێنجەم : بەبڕیاری پەرلەمان لەیەکێك لەم حاڵەتانەی دادیٚ سەرۆك لەپۆستەکەی لادەدرێت :
١. ئەگەر بڕیارێکی دادوەری یەك لاکەرەوە دەرچوو بەتاوانبارکردنی بەئەنجامدانی تاوانێك یا کەتنێکی ئابرووبەر .
٢. ئەگەر کەمتەرخەمی یان بیٚ باکییەکی مەزن لەبەجیٚ گەیاندنی کار و ئەرکەکەیدا سەلمێندرا .
٣. خراپ بەکارهێنانی دەسەڵات .
شەشەم : بڕیاری لادان لەهەردوو حاڵەتی (٢ ، ٣) لەبڕگەی پێنجەمی ئەم ماددەیە ، بەپێی راسپاردەی لیژنەیەکی لێکۆلینەوە دەردەچێت ، کەبە سەرۆکایەتیی جێگری سەرۆکی پەرلەمان و ئەندامیەتی جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و دادوەرێکی دادگای پێداچوونەوە (تەمییز) پێك دێت .

ماددەی هەشتەم :

بەر لەوەی سەرۆك ئەرك و دەسەڵاتە بڕیار لێدراوەکەی بەگوێرەی ئەم یاسایە بگرێتە دەست ، لەبەردەمی پەرلەماندا ئەم سوێندە یاساییەی دادیٚ دەخوات :
(سوێند بەخودای مەزن دەخۆم کەئەو ئەرکەی پێم سپێردراوە بەراستگۆیی و ئەمانەت و دەسپاکی وبێلایەنی و دڵسۆزییەوە بەجێی دەگەینم و بەئەمانەتەوە یاساو پەیڕەو ورێنماییەکان بۆ نەهێشتنی دیاردەی گەندەڵی)پیادەکەم .

ماددەی نۆیەم :

یەکەم : دەستە ئەنجومەنێکی دەبێت و پێك دێت لە :
١. سەرۆکی دەستە – سەرۆك .
٢. جێگری سەرۆك – جێگری سەرۆکی دەستەو لەکاتی ئامادە نەبوونیدا جێی دەگرێتەوە .
٣. بەڕێوەبەرانی گشتی دەستە – ئەندام .
٤. ژمارەیەك لەشارەزا لەکارمەندانی دەستە یان لەدەرەوەی ، کەژمارەیان لەسیٚ زیاتر نەبێت ، بەشداری لەکۆبوونەوە و گفتوگۆیەکانی ئەنجومەندا دەکەن ، بەبیٚ ئەوەی مافی دەنگدانیان هەبێت .
دووەم : دەسەڵاتەکانی ئەنجومەن :
١. ئامادەکردنی بودجەی دەستەو دیاری کردنی میلاکەکەی و دانانی خشتەی مووچەی فەرمانبەر و کارمەندانی بەهەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی دارایی .
٢. دەرکردنی پەیڕەوی تایبەت بەدەستە .
٣. دانانی پلانی کاری دەستە .
٤. بڕیاردانی راپۆرتی دەوری کە بۆ پەرلەمان یان لایەنانی تری فەرمی بەرز دەکرێتەوە .
٥. لێکۆڵینەوە لەو بابەتانەی سەرۆك رەوانەی لای ئەویان دەکات و دەرکردنی بڕیاری پێویست لەبارەیانەوە .
سێیەم : بڕیارەکانی ئەنجومەنی دەستە بەزۆرینە دەدرێن و لەکاتی یەکسان بوونی دەنگدا ، لایەنی کە سەرۆکی دەستە دەنگی لەگەڵ داوە قبووڵ دەکرێت .

ماددەی دەیەم :

سەرۆك ئەم ئەركانەی دادێن پیادە دەكات :

یەكەم : هەڵسوڕاندنی كارەكانی دەستە و مسۆگەركردنی بەجێ گەیاندنی ئەركەكانی لەچوار چێوەی یاسـادا ، بـەو جۆرەی ئامانجەكانی بەدی دەهێنێت .

دووەم : كردنەوەی لقی دەستە لەپارێزگاو ئیدارەكانی هەرێمدا ، بەمەرجێك هەر لقە فەرمانبەرێك بەپلەی بەڕێوەبەری گشتی بەرێوەی ببات ، كەبەلای كەمەوە بڕوانامەی بەرایی زانكۆیی بەدەست هێنا بێت .

سێیەم : هەر چوار مانگ جارێك یان هەر كاتێك پێویست بوو ، راپۆرتێكی دەوری پێشكەش بە پەرلـەمان بكرێـت كەبریتی بێت لەچالاكییەكانی دەستەو پوختەیەك لەبارەی ئەو كێشانەی لێكۆلینەوەیان تێدا كراوەو ئەوانی داخراون و ئەوانەی رەوانەی لای دادگاكانی تایبەتمەند كراون و رێ بەجەماوەر ومیدیاش دەدرێت چاوی پێدا بخشێنن .

چوارەم : داوا لەئەنجومەنی دادوەری بكرێت ، لێكۆڵەری دادی بۆ كاركردن لەدەستەدا تەنسیب بكات .

ماددەی یازدەم :

یەكەم : سەرۆكی دەستە (جێگر)ێكی هەیە ، كەبەپلەیەكی تایبەتە و بـەپێی پـاڵاوتنی سـەرۆك بەمەرسـوومێكی هەرێمی دادەمەزرێت .

دووەم : سەرۆكی دەستە بۆی هەیە هەندێك لەدەسەڵاتەكانی خۆی بەجێگرەكەی یان بەڕێوەبەرانی گشتی بدات .

ماددەی دوازدەم :

دەستە پێك دێت لە :

یەكەم : فەرمانگەی كاروباری كارگێری و دارایی : فەرمانبەرێك بەپلەی بەڕێوەبەری گشتی سەرۆكایەتیی دەكات و بەلای كەمەوە بڕوانامەی بەرایی زانكۆیی بەدەست هێنابێ لەبواری پسپۆرایەتیی خۆیدا بەلای كەمەوە دە ساڵی شارەزایی هەبێ .

دووەم : فەرمانگەی كاروباری یاسایی و لێكۆڵینەوەكان : فەرمانبەرێك بەپلەی بەرێوەبـەری گـشتی سـەرۆكایەتیی دەكات و بەلای كەمەوە بڕوانامەی بەرایی زانكۆیی لەیاسادا بەدەست هێنابێ و لەبواری پسپۆرایەتیی خۆیدا بەلای كەمەوە دە ساڵی شارەزایی هەبێ ، پێك دێت لە :

١. بەرێوەبەرایەتیی كاروباری یاسایی : فەرمانبەرێك بەپلەی بەرێوەبەر سەرۆكایەتیی دەكات ، بڕوانامــەی بـەرایی زانكۆیی لەیاسادا بەدەست هێنابێ و لەبواری پسپۆرایەتیی خۆشیدا بەلای كەمەوە پێنج ساڵ شارەزایی هەبێ ، ئەم ئەركانەی دادێ دەگرێتە ئەستۆ :

أ. خستنە رووی را و راوێژ لەبارەی ئەو پرسە یاساییانەی دەخرێنە بەردەمی دەستەوە .
ب. دادبینی کردن (المرافعة) لەبەردەم دادگاکانی تایبەتمەند هێندەی پەیوەندیی بەکێشەکانی گەندەڵییەوە هەیە کەدەستە دەیان جووڵێنێت و پێداچوونەوە بەرێگاکانی تانەدان لەبارەیانەوە .
ج. نوێنەرایەتی کردنی دەستە لەلیژنەکانی لێکۆڵینەوەدا کە لەسەر خواستی دەستە پێك هێنراون .
د. ئامادەکردنی لێکۆڵینەوە و توێژینەوەی یاسایی تایبەت بەیاساکانی نەهێشتنی گەندەڵی و رێککەوتننامەکانی نێودەوڵەتی لەم بارەیەوە .

٢. بەرێوەبەرایەتی لێکۆڵینەوەکان : فەرمانبەرێك بەپلەی بەرێوەبەر سەرۆکایەتی دەکات کە بڕوانامەی بەرایی زانکۆی لەیاسادا بەدەست هێنابێ و لەبواری پسپۆرایەتیەکەیدا بۆماوەیەك بەلای کەمەوە پێنج ساڵ شارەزایی هەبێ و ئەرکی ئاشکراکردنی حاڵەتەکانی گەندەڵی لەتێکڕای دەزگاکانی حکومەتدا دەگرێتە ئەستۆ هەروەها زانیاری لەسەریان بەهاوکاری ئامێرەکانی تەکنیکی کۆدەکاتەوە و لێکۆڵینەوەی تێدا دەکات .

سێیەم : فەرمانگەی خۆپاراستن و شەفافیەت : فەرمانبەرێك بەپلەی بەرێوەبەری گشتی سەرۆکایەتیی دەکات ، بەلای کەمەوە بڕوانامەی بەرایی زانکۆی بەدەست هێنابێ ، لەبواری پسپۆرایەتیی خۆیدا بەلای کەمەوە دە ساڵ شارەزایی هەبێ و ئەم ئەرکانەی دادێن دەگرێتە ئەسۆ :
١. دڵنیابوون لەرەوایی سەرچاوەکانی سامانی ئەو کەسەی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەیگرێتەوە ، ئەوانەی بەناوی خۆیەوە یان بەناوی هی دیکەوە تۆمار کراون ، جا چ لەحیازەی ئەو یان حیازەی کەسانی دیکەدا بن ، مادام موڵکایەتییان بۆ ئەو دەگەڕێتەوە .
٢. پەرەپێدانی کارامەیی لێکۆڵینەوە لەکێشەکانی گەندەڵی و شێوازەکانی چاودێریی دارایی و پشکنینی کارگێری و بڵاوکردنەوەی کولتووری دەسپاکی و شەفافیەت .
٣. بەدوا داچوونی پیادەکردنی یاساو پەیڕەو و رێنماییەکانی پەیوەندیدار بەدەستەوە .
٤. بووژاندنەوەی پەیوەندی لەگەڵ رێکخراوەکانی خاوەن چالاکی هاوشێوە .
٥. بەرێوەبردنی بەرنامەکانی مەشق و گرێدانی کۆنگرە بەهاریکاری لەگەڵ وەزارەتەکان و لایەنانی تایبەتمەندو دەزگاکانی کەرتی تایبەت .

چوارەم : نووسینگەی سەرۆکی دەستە : فەرمانبەرێك بەپلەی بەرێوەبەر سەرۆکایەتیی دەکات بەلای کەمەوە بڕوانامەی بەرایی زانکۆی بەدەست هێنا بێت .

ماددەی سێزدەم :

یەکەم : لەکاتی هەر لێکۆڵینەوەیەکدا کە دەستە دەیکات ، لێکۆڵەرەوان مافی لێکۆڵینەوەیان لەگەڵ هەر کەسێك هەیە کە حوکمەکانی ئەم یاسایە دەیگرێتەوە و چاوخشاندن بەسەنەد و بەڵگەنامەی فەرمیدا ، لەنێویاندا ئەوانەی کە نهێنین جا پلەی پەنهانییان هەر چییەك بێت و دەبێ ئەرکی چوونە ژوورەوەیان بۆ فەرمانگەی پەیوەندیدار بەو ئامێرانەی کەجۆری کارەکەیان دەیخوازێت ئاسان بکرێت و پاراستنیان دابین بکرێت و نابێ ئەو ئامێرانەیان لێ وەربگرێت کەپەیوەندییان بەکارەکەیانەوە هەیە .

دووەم : ئەگەر ئەو لایەنەی لەژێر لێکۆلینەوەدایە گوتی ، ئەو زانیاری و بەڵگەنامانەی داوا دەکرێت ببیندرێن لەوپەڕی نهێنیدان و ، ئەگەری ئاشکرا کردنیان رەنگە ئاسایشی هەرێم بخاتە مەترسیەوە ، سەرۆکی دەستە لیژنەیەکی لێکۆلینەوە بەسەرۆکایەتیی خۆی یان جێگرەکەی و ئەندامیەتیی دوو لەبەڕێوەبەرانی گشتی لەدەستە ، بۆ وردبینی کردنی زانیاری و بەڵگەنامانە ، پێك دەهێنێ .

بەشی چوارەم

حوکمەکانی بەدەست هێنانی ناڕەوا

ماددەی چواردەم :

یەکەم : بە بەدەست هێنانی ناڕەوا دادەندرێت ، هەر سامانێکی یەکێك لەوانەی لەژێر حوکمەکانی ئەم یاسایەدان چ بۆ خۆی یان بۆ یەکێکی دیکە ، لەرێی بەکارهێنانی وەزیفەی گشتی یان راسپاردەنی گشتی (التكليف العام) یان سیفەت یان لەئاکامی رەفتارێکی پێچەوانەی دەقێکی یاسایی بەدەست هێنابێت .

دووەم : بەگوێرەی ئەوەی پێشوو ، هەر زیاد بوونێکی سامان کەبەدی دێت لەپاش وەرگرتنی وەزیفەی گشتی یان راسپاردنی گشتی یان هەبوونی سیفەت بەسەر ئەو کەسەی لەژێر حوکمەکانی ئەم یاسایەدایە یان بەسەر هاوسەرەکەیدا یان منداڵانی ناکامی ، هەر کاتێك کە لەگەڵ داهاتیاندا نەگونجێت و نەیانتوانی سەرچاوەی رەوای بۆ بسەلمێنن ، بەقۆزتنەوە (استغلال) دادەندرێت .

سێیەم : حوکمەکانی بڕگەی دووەمی ئەم ماددەیە بەسەر هەر کەسێکدا پیادە دەبێت کە بەهەر سیفەتێك بێت سامانی گشتی بەدەست دەهێنێت کەسەرچاوەکەی ناڕەوایە .

ماددەی پازدەم :

یەکەم : دەستە ئەنجومەنی دادوەری ئاگادار دەکاتەوە لەحاڵەتی بەدەست هێنانی نارەوادا ، سەبارەت بەسەرۆکی هەرێم و جێگرەکەی و سەرۆکی پەرلەمان و جێگرەکەی و ئەندامانی پەرلەمان و سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیرەکان و بریکاری وەزارەتەکان و سەرۆك و دەستەکانی سەربەخۆ و بریکارەکانیان ، بۆ لێکۆڵینەوە تێیاندا و رەوانە کردنیان بۆ دادگا بەگوێرەی یاسا .

دووەم : کێشەکانی وەدەستهێنانی نارەوا سەبارەت بەتێکرای ئەو فەرمانبەرانەی لەبەندی (یەکەم)ی ئەم ماددەیەدا دەقنووس کراون ، راستەوخۆ بەپێی حاڵەت رەوانەی لای دادوەری لێکۆڵینەوە دەکرێن .

ماددەی شازدەم :

دادگا بۆی هەیە تەماشای داوای وەدەستهێنانی نارەوا بکا بەوەی گلدانەوەی یەدەگ (احتياطي) لەسەر سامانی تۆمەتبار یان هاوسەرەکەی یان منداڵانی ناکامی دابنێ .

ماددەی حەڤدەم :

یەکەم : سزای بەندکردن دەخوات و بڕی بەدەست هێنانی ناڕەواش دەگێردرێتەوە ، لەهەر کەسێك چ بۆ خۆی یان بۆ هی دیکە ، وەدەستهێنانی ناڕەوای وەگیر کەوتبێت .

دووەم : حوکمی دادگای تایبەتمەند : لەسەر داواکاریی دەستە لەماوەی سێ ساڵ لەبەرواری مردنەکەوە ، رێگا لەگەڕاندنەوەی دەستکەوتی ناڕەوا ناگرێت هەر چەندیشی داوای سزایی مردنەکە بەسەر چووبێت ، قەرزەکە لەموڵك و ماڵی هاوسەر و منداڵە ناکامەکان وەردەگیردرێتەوە ، هەر کەسە و بەپێی ئەو سوودە نارەوایەی بەدەستی هێناوە .

سێیەم : پێویستە دادگای تایبەتمەند لەبەرەو رووی هاوسەر و منداڵانی ناکامدا کە سوودیان لە وەدەستهێنانی نارەوا دیوە ، بریار بەجێبەجێ کردنی حوکمەکە بدات بەگێرانەوە لەسامانی هەر یەکەیان بەئەندازەی سوود وەرگرتنی .

ماددەی هەژدەم :

هاوبەش لەسزای تاوانی بەدەست هێنانی ناڕەوا دەبەخشرێت ، ئەگەر دەست پێشخەری بکات و دەسەلاتی پەیوەندیدار لەتاوانەکە ئاگادار بکاتەوە ، بەر لەئاشکرا کردنی ، یان لەکاتی توێژینەوە و لێکۆلینەوەدا لەئاشکرا کردنیدا هاوکار بێت ، حوکمی ئەم ماددەیە حوکمی گێرانەوە بەتاڵ ناکاتەوە .

ماددەی نۆزدەم :

هەر کەسێك بەئەنقەست بۆ ماوەی سێ مانگ زیاتر لەپێشکەش کردنی داتاکان (اقرارات)ی ئاشکرا کردنی بەرژەوەندی دارایی لەکاتی بڕیار دراوی خۆی دواکەوت ، بەغەرامەیەك کەلە یەك ملیۆن دینار کەمتر و لەسێ ملیۆن دیناریش زیاتر نەبێت ، سزا دەدرێت ، هەمان سزا بەسەر هەر کەسێکدا دەسەپێت کە بەئەنقەست داتا (بيانات)ی جەوهەری نادروست بدات .

ماددەی بیستەم :

ئەو سزایانەی لەم یاسایەدا بریار دراون ، رێ لەسەپاندنی سزای دیکەی توندتر ناگرن کە لەیاسایەکی دیکەی کار پێ کراو لەهەرێمدا بریار دراوە .

بەشی پێنجەم
حوکمە گشتی و کۆتاییەکان

ماددەی بیست و یەکەم :

فەرمانبەرانی دەستە ، جگە لەبەرێوەبەرانی گشتی و خاوەن پلەی تایبەت ، ئەو دەرمالآنەیان پێ دەدرێت کەفەرمانبەرانی دیوانی چاودێری دارایی بەگوێرەی یاسای دیوانی چاودێری دارایی هەرێمی کوردستان ژمارە (٢)ی سالّی ٢٠٠٨ وەری دەگرن .

ماددەی بیست و دووەم :

بێ لەسەرۆکی دەستە کەس بۆی نییە لەرووی کارگێرییەوە سزای فەرمانبەرانی بدات و ناشبێت بەهۆی کردارێکەوە کە پەیوەندیی بەوەزیفەکەیانەوە هەیە ، گل بدرێنەوە یان دەستبەسەر بکرێن ، تەنیا لەپاش وەرگرتنی مۆلّەت لەسەرۆکی دەستە ، بەدەر لەحالّەتی کەتن یان تاوانی بینراودا .

ماددەی بیست وسێیەم :

ژمێریاریی دەستە وردبینی دیوانی چاودێری دارایی دەیگرێتەوە .

ماددەی بیست و چوارەم :

سەرۆکی دەستە بۆی هەیە رێنمایی پێویست بۆ ئاسان جێبەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەربکات .

ماددەی بیست و پێنجەم :

سەرۆکی دەستە بۆ هەیە بەگوێرەی خواستی کار ، بەش و هۆبەکانی دەستە لەنوێ بکاتەوە یان تێکەلّ بکات یان هەلّیان بوەشێنێتەوە .

ماددەی بیست و شەشەم :

کار بەدەقی هیچ یاسا یان بریارێك ناکرێت کە لەگەلّ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکۆك بێت .

ماددەی بیست و حەوتەم :

پێویستە لایەنانی پەیوەندیدار حوكمەكانی ئەم یاسایە جێبەجێ بكەن .

ماددەی بیست و هەشتەم :

ئەم یاسایە لەرۆژی بلاوكردنەوەی لەرۆژنامەی فەرمی (وەقایعی كوردستان) دا جێبەجێ دەكرێت .

مسعود بارزانی

سەرۆكی هەرێمی كوردستان – عێراق

هـــەولـــێر :

٢٣/حوزەیران/٢٠١١ی زایینی .

٢/پـووشـپەڕ/٢٧١١ی كوردی .

٢١/رجـــــب/١٤٣٢ی كۆچی .

هۆیەكانی دەرچوواندنی

گەندەڵی دارایی و كارگێری كەتووشی حكومەت و كۆمەڵ دەبێت ، دەبێتە مایەی هێنانە ئارای حاڵەتێك لەپاشكەوتن و بێدادی لەنێو كۆمەڵدا ، ئەمەش وای لەحكومەت و گەلانی پێشكەوتوو و شارستان كرد یاسا دەربكەن تا سنوورێكی بۆ دابنێن و نەیهێڵن و لەناوی ببەن و لەبەر بایەخی رۆڵی چاودێری بەسەر دەسەلاتەوە ، كەبەكۆڵەكەی بنەڕەت لە سیستەمی دیموكراسی راستەقینە دادەندرێت ولەبەر ئەوەی نەهێشتنی گەندەڵی لەهەموو ئاستەكاندا پێویست بەهەبوونی دەستەیەكی گشتی دەسپاكی دەكات و لەژێر چاودێری پەرلەماندا بێت و ئەو پسپۆرایەتی و دەسەڵاتەشی پێ بدرێت كە ئەركی پێ سپێردراوی دەیخوازێت ، ئەم یاسایە دانرا .